

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНИМИ
ЗАГАЛЬНООСВІТНИМИ ШКОЛАМИ-ІНТЕРНАТАМИ**

Л. В. КАНІШЕВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: mazila060192@ukr.net

Анотація: У статті розглядаються питання реалізації попереджувально-профілактичної функції сучасними загальноосвітніми школами-інтернатами. Проаналізовано важливі напрями профілактичної роботи інтернатних закладів: профілактика шкідливих звичок; попередження злочинності; подолання труднощів соціалізації в учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Ключові слова: загальноосвітня школа-інтернат, педагогічні функції шкіл-інтернатів, попереджувально-профілактична функція, профілактичні заходи, старшокласники.

Актуальність (Introduction). Загальноосвітні школи-інтернати як навчально-виховні заклади нового типу були започатковані в Радянському Союзі за рішенням XX з'їзду КПРС у 1956 році.

У кінці 60-х на початку 70-х років була створена потужна навчальна, матеріальна і кадрова база для діяльності шкіл-інтернатів, але пріоритети освітньої політики цього періоду були зміщені, за своєю соціальною функцією школи-інтернати переорієнтувалися на вирішення проблем соціально-педагогічного захисту дітей, що не мали належних умов виховання, педагогічно занедбаних, схильних до асоціальних вчинків.

На сучасному етапі функціонує мережа інтернатних закладів освіти різних типів. Це зумовлено економічними (матеріальні труднощі сімей, поширення безробіття, послаблення функцій державних установ, покликаних займатися вихованням, навчанням дітей) та соціальними (позбавлення моральної відповідальності батьків за виховання дітей, збільшення кількості кризових сімей тощо) чинниками.

Сучасні школи-інтернати реалізують такі основні педагогічні функції: охоронно-захисну, компенсаторну, реабілітаційну, попереджувально-профілактичну, залучення вихованців до мистецтва; праці та допомога їм у професійному самовизначенні тощо

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publication). Проблема розвитку та функціонування шкіл-інтернатів в Україні знайшла відображення в працях В. Вугрича, О. Голуб, Б. Кобзаря, В. Покася, Г. Покиданова, С. Свириденко.

Питання організації позаурочної діяльності у загальноосвітніх школах-інтернатах; специфічні риси вихованців шкіл-інтернатів досліджували Н. Вишнівська, Л. Галігузова, Я. Гошовський, І. Дубровіна, Й. Лангмейєр, З. Матейчек, В. Мухіна, В. Неволіна, Л. Оліфіренко, А. Прихожан, А. Толкачова, Н. Толстих та інші вчені.

Мета (Purpose). полягає у дослідженні проблеми реалізації попереджувально-профілактичної функції сучасними загальноосвітніми школами-інтернатами.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація.

Результати (Results). Однією з найважливіших педагогічних функцій шкіл-інтернатів є *попереджувально-профілактична*. Ця функція має на меті виявлення, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації вихованців шкіл-інтернатів, формування позитивної спрямованості особистості.

Перехід вихованця школи-інтернату до самостійного життя в сучасному нестабільному суспільстві пов'язаний з рядом труднощів, оскільки у значній кількості вихо-

ванців інтернатних закладів характерні прояви девіантної поведінки, нерозвинені навички соціального контролю, що в подальшому може стати причиною залучення їх до кримінальних груп.

Найбільш типовими формами девіантної поведінки вихованців шкіл-інтернатів є алкогольна, наркотична, токсична залежність, паління, правопорушення, схильність до суїцидів, сексуальна розбещеність. Вихованці інтернатних закладів, як правило, не мають особистого імунітету, який дозволяє переборювати типовий для цієї категорії дітей соціальний і психологічний інфантилізм.

В юнацькому віці найбільш розповсюдженими видами шкідливих звичок є паління, алкогольна, наркотична, токсична залежність.

З метою забезпечення попереджувально-профілактичної функції педагогічні колективи шкіл-інтернатів здійснюють такі напрямки профілактичної роботи: превентивну освіту вихованців; педагогічну роботу з юнаками і дівчатами групи соціального ризику. Діяльність педагогів шкіл-інтернатів спрямована на профілактику шкідливих звичок вихованців. Головним у теоретичній і методичній підготовці педагогів шкіл-інтернатів з профілактичної роботи є навчання, оскільки отримані знання і практичні навички є необхідними у профілактиці шкідливих звичок.

З метою профілактики шкідливих звичок педагоги шкіл-інтернатів використовують такі методи: інформаційний; метод формування навичок (аналіз та програвання конкретних життєвих ситуацій, що сприяє обізнаності вихованців шляхом обговорення проблем, які пов'язані зі вживанням алкоголю, наркотичних речовин, паління). Наприклад, «Вживання наркотиків: випадковість чи закономірність?», «Яка кримінальна відповідальність за правопорушення, які пов'язані з незаконним обігом наркотиків?», ситуації-роздуми «Вплив алкоголю на організм людини», фантастичне віртуальне інтерв'ю-театр біля мікрофона «Палити – здоров'ю шкодити» та інші; конструктивно-позитивний метод (організація тренінгів, які спрямовані на підвищення психологічної стійкості). У процесі здійснення профілактичної роботи педагоги шкіл-інтернатів використовують такі форми роботи: лекційно-інформаційні семінари, бесіди, інформації щодо роздумів, конференції, круглі столи, дискусії, соціологічне опитування, перегляд відеоматеріалів антиалкогольного, антинаркотичного змісту, міні-спектаклі, вікторини, проблемні ситуації, проблемні діалоги-роздуми, фантастично-віртуальні інтерв'ю, театр біля мікрофона, ток-шоу, конкурс творчих робіт (малюнків, плакатів; книжкові виставки), акції «Пам'яті жертв СНІДу», «Ми – проти наркотиків»; аукціон ідей; творчий марафон тощо [2, с. 61].

Слід зазначити, що реалізація попереджувально-профілактичної функції ускладнюється в зв'язку з тим, що контингент вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів складають діти, батьки яких, як правило, обтяжені алкогольною та наркотичною залежністю. Такі сім'ї втратили здатність виконувати свої основні функції. Вивчення рухових механізмів патологічного розвитку особистості вихованця, який до вступу до школи-інтернату перебував у сім'ї, яка обтяжена проблемами вживання алкогольних, наркотичних речовин, дозволяє говорити про негативний вплив на його соціальний розвиток, оскільки психогенні чинники продовжують впливати на особистість. Тому в дорослих дітей алкоголіків і наркоманів існують серйозні проблеми. Таким дітям необхідна психологічна підтримка, спрямована на корекцію та нівелювання негативних особистісних характеристик, які здатні провокувати захоплення психоактивними речовинами [2, с. 62]. Цей напрям реалізується за рахунок роботи психолога, соціального педагога школи-інтернату, лікаря нарколога.

Основними формами роботи з вихованцями шкіл-інтернатів є психолого-педагогічна діагностика, яка проводиться з метою виявлення дітей «групи соціального ризику», з'ясування причин, що обумовлюють труднощі соціальної адаптації старшокласників шкіл-інтернатів, індивідуальна і групова робота, психотерапевтичні заняття з вихованцями, що відносяться до «групи соціального ризику». Отже, необхідно проводити спеціальну роботу, що спрямована на корекцію особистості.

Однією з найважливіших напрямів проведення профілактичної роботи є попередження злочинності у вихованців шкіл-інтернатів.

До протиправної поведінки найбільш схильні діти «групи соціального ризику». До даної категорії відносяться вихованці шкіл-інтернатів, оскільки інтернатні заклади відрізняються специфічним контингентом дітей. Як правило, вихованці інтернатних закладів – педагогічно занедбані «важкі» діти, схильні до правопорушень. Вихованців шкіл-інтернатів можна умовно поділити на дві групи: перша група – діти, котрі з самого народження перебувають в інтернатних закладах; друга – діти, що потрапили сюди внаслідок певних життєвих обставин (негаразди в сім'ях, батьки позбавлені опіки тощо). Отже, ці діти виховувалися в різних умовах, мають різний соціальний досвід. Так, у дітей, які від народження виховувалися в закладах інтернатного типу, є специфічні відхилення в розумінні прав і обов'язків людини, серед них поширені споживацькі погляди.

Другу групу складають діти, батьки яких засуджені, певний час перебували в криміногенному оточенні. Вони, як правило, негативно ставляться до закону. Найбільшої концентрації зневажливе ставлення до закону набуває саме в таких вихованців, адже у своєму житті вони мали справу з аморальним оточенням і сприймали його погляди, вони нерідко були психологічно «ізолювані» від офіційних каналів інформації, тому підходять до питань виконання правових норм з точки зору вже засвоєних хибних суджень. Для даної групи дітей характерною є відчуженість від сім'ї, інших людей, від суспільства.

Розглядаючи проблему кримінальної соціалізації вихованців шкіл-інтернатів, Ю. Хармаєв [5] стверджує, що злочинність вихованців інтернатних закладів має свої особливості, що пов'язано із специфічними умовами їх виховання й морального формування, мікросередовища спілкування, освітнього рівня, низьким соціальним статусом [5, с. 16].

Дослідження Ю. Хармаєва свідчать, що вихованці інтернатних закладів в основному схильні до здійснення майнових злочинів. Матеріали карних справ свідчать, що вихованці інтернатних закладів, які здійснюють втечі, для того щоб вижити, здійснюють крадіжки, бо не мають іншого засобу заробити гроші. В основному, об'єктами домагань цих правопорушників є продукти харчування, речі, апаратура [5, с. 131–132].

Характеризуючи особливості злочинності вихованців шкіл-інтернатів, Ю. Хармаєв зазначає, що в основному превалює групова злочинність. Значна більшість членів груп неповнолітніх правопорушників із числа вихованців шкіл-інтернатів – рядові виконавці (80,0 %), які сліпо йдуть за багаточисленними організаторами й підбурювачами. Опинившись під їхнім впливом, неповнолітні все більше наближують свої інтереси, потреби, позиції, стереотипи поведінки до вимог групи, солідаризуються з ними і немов би «розчиняються» в їхньому середовищі [5, с. 94].

Причинами, що обумовлюють злочинність вихованців інтернатних закладів, є: низький рівень правової підготовленості, слабка соціальна захищеність; слабка ефективність ранньої профілактики злочинності; несприятливі умови сімейного виховання, негативний вплив батьків і оточуючих на дитину ще до вступу до школи-інтернату, а саме: протиправна поведінка батьків, аморальний спосіб життя, жорстокість, алкоголізм тощо; причини, що обумовлені особливістю організації життєдіяльності в закладах інтернатного типу, а саме: регламентація життєдіяльності вихованців шкіл-інтернатів, що призводить до того, що вони не можуть організувати вільний час; нерозвиненість інтересів у сфері дозвілля; патерналізм, комунікативна безпорадність тощо; відсутність у вихованців шкіл-інтернатів міцних соціальних зв'язків із родичами, які б були спроможні здійснювати соціальний контроль, що, у кінцевому рахунку, робить їх незахищеними, оскільки їхні права нема кому виборювати; випускники інтернатних закладів відчувають матеріальні труднощі.

Реалізація попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів можлива за умов проведення профілактичних заходів на ранній стадії, а саме: своєчасне діагностування девіантної поведінки вихованця, проведення заходів з її ко-

рекції; посилення виховних дій до правопорушників, а також до вихованців, які схильні до втеч. Вивчення джерел негативного впливу на них, постановка їх на профілактичний облік; сприяння вихованню в дітей розумних потреб, залучення їх у трудову діяльність; широке застосування різноманітних форм правового виховання (факультативи, лекції, бесіди, круглі столи, усні журнали, що присвячені правовій тематиці; проведення правових вікторин, тренінгів, організація дискусійного клубу, диспутів із правових питань тощо); використання позадержавних організацій у профілактичній діяльності (антикримінальний потенціал релігії), національних традицій і обрядів; систематична перевірка результатів профілактичної роботи [1, с. 146].

Важливою складовою попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів є проблема подолання труднощів соціалізації в учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Вихованці шкіл-інтернатів відчують значні труднощі в процесі соціалізації, оскільки позбавлені важливого інституту соціалізації – сім'ї.

На стадіях підліткового та юнацького віку (за Е. Еріксоном), для дітей, які виховуються поза сім'єю, характерними є дифузія ідентичності, тривога, самотність, інфантилізм, невизнання людьми, «плутанина ролей», ворожість. Ці дефекти носять систематичний характер, що обумовлений дисфункціональністю або дезадаптованістю біологічної сім'ї, а також об'єктивними умовами знаходження дитини в нестимульованому середовищі інтернатного оточення [4, с. 192].

Криза 17-18 років співпадає за часом із випуском молодого людини із інтернатного закладу та з інтегративною стадією соціалізації особистості. Потреба у самоствердженні юнака як фундаментальна соціальна потреба повинна знаходити відгук у соціально позитивному середовищі. Постійне усвідомлення вихованцем невідповідності вимогам соціального середовища викликає внутрішній протест проти вимог, які висуюються, зменшує прагнення відповідати їм. Отже, не знаходячи розуміння у школі, юнак вишукує засоби для ствердження в іншому (кримінальному середовищі), посилюючи свої асоціальні властивості.

Аналіз досліджень із проблем соціалізації вихованців шкіл-інтернатів дозволяє назвати основні труднощі цього процесу:

- труднощі у спілкуванні (спілкування в замкненій групі, неможливість задоволення потреб в емоційному контакті, самоствердженні);
- брак індивідуального, соціального досвіду, що обумовлений специфікою спілкування в біологічній сім'ї, помилками у вихованні або повною відсутністю соціального досвіду;
- труднощі, пов'язані з розумінням і виконанням соціальних ролей, що призводить до заперечення ролі, нерозуміння її соціальної значущості, ухилення від соціальних ролей [3, с. 60].

Говорячи про соціалізацію вихованців шкіл-інтернатів, ми маємо на увазі, що людина як член суспільства повинна стати не тільки об'єктом соціалізації. Саме як суб'єкт, саморозвиваючись і самореалізуючись у суспільстві, вона інтеріоризує соціальні норми й культурні цінності. Людина не тільки адаптується до оточуючого середовища, а й впливає на самого себе, на свої життєві обставини.

Слід враховувати, що соціалізація вихованців шкіл-інтернатів проходить у нестабільному суспільстві, тому школа-інтернат повинна зменшити тяжкі соціальні удари, що обрушуються на її вихованців.

Соціалізація вихованців шкіл-інтернатів проходить успішно за таких умов: обмін соціальним досвідом; взаємодопомога та взаємозаміщеність вихованців у діяльності; вільний вибір вихованцями видів діяльності; моральне стимулювання, творчий підхід до організації життєдіяльності вихованців.

З метою реалізації попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів вихованцям необхідно знати про основи здорового способу життя;

наслідки впливу шкідливих звичок та асоціальних форм поведінки на здоров'я і життєдіяльність особистості.

Вихованці шкіл-інтернатів уже з народження мають низькі показники фізичного здоров'я, психічні розлади, хвороби нервової системи, органів чуття і дихання. Значна частина дітей має спадковість, обтяжену несприятливими чинниками, схильна до психоневрологічних розладів, для них характерним є відсутність стійкого імунітету, природного загартування. Ситуація, що склалася, ускладнюється тим, що вихованці, які прибувають до шкіл-інтернатів, у своїй більшості дотримуються здоров'яруйнуючих стереотипів поведінки.

Відповідно до вимог режимних моментів, у школі-інтернаті проводиться позаурочна робота з фізкультури, яка будується на основі добровільної участі, широкої ініціативи і самодіяльності вихованців. Практично в усіх школах-інтернатах України працюють спортивні секції.

Таким чином, для реалізації попереджувально-профілактичної функції загальноосвітніх шкіл-інтернатів педагогам необхідно: організовувати індивідуальні, групові, масові форми профілактичної роботи; організовувати соціально-позитивну діяльність вихованців завдяки участі у позаурочній виховній діяльності школи-інтернату, позашкільних навчальних закладах тощо; володіти формами і методами профілактичної роботи з вихованцями шкіл-інтернатів; пропагувати здоровий спосіб життя.

Висновки і перспективи (Discussion). Попереджувально-профілактична функція шкіл-інтернатів має на меті виявлення, запобігання та обмеження асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації вихованців; формування позитивної спрямованості особистості.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення питання щодо реалізації таких педагогічних функцій загальноосвітніх шкіл-інтернатів, як: охоронно-захисної, компенсаторної, реабілітаційної у період реформування інтернатних закладів.

Список використаних джерел

1. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
2. Канішевська Л. В. Підготовка старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя : монографія. / Любов Вікторівна Канішевська. – К. : Компринт, 2015. – 280 с.
3. Канішевська Л. В. Соціалізація та особливості її прояву у вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів / Л. В. Канішевська. //теоретичні питання освіти і виховання : зб. наук. праць; [за аг. ред.. проф.. Матвієнко О. В., уклад. доц.. Кудіна В. В.] – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 46. – С. 58–61.
4. Маханько А. И. Особенности социализации воспитанников интернатных учреждений / А. И. Маханько, Н. А. Иванюк. – МОО : Понимание, 2004. – 473 с.
5. Хармаев Ю. В. Криминалистические проблемы социализации воспитанников детских домов и школ-интернатов: дисс. ... канд. юридич. наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминологія»/ Хармаев Юрий Владимирович. – М., 1998. – 179 с.

References

1. Kanishevs'ka, L. V. (2011) Vihovannya social'noї zrilosti starshoklasnikov zagal'noosvitnih shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti : monografiya. – K. : HmCNP, 368.
2. Kanishevs'ka, L. V. (2015) Pidgotovka starshoklasnikov zagal'noosvitnih shkil-internativ do samostijnogo zhittya : monografiya. K. : Komprint, 280.
3. Kanishevs'ka, L. V. (2012) Socializaciya ta osoblivosti її proyavu u vihovanciv zagal'noosvitnih shkil-internativ // Teoretichni pitannya osviti i vihovannya : zb. nauk. prac'; [za

ag. red.. prof.. Matvienko O. V., uklad. doc.. Kudina V. V.] – K. : Vid. centr KNLU. 46, 58–61.

4. Mahan'ko, A. I., Ivanyuk N. A. (2004) Osobennosti socializacii vospitannikov internatnyh uchrezhdenij. MOO : Ponimanie, 473.

5. Harmaev, Yu. V. (1998) Kriminalisticheskie problemy socializacii vospitannikov detskikh domov i shkol-internatov: diss. ... kand. yuridich. nauk: 12.00.08 «Ugolovnoe pravo i kriminologiya»/ Harmaev Yuriy Vladimirovich. – M., 179.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРЕДУПРЕДИТЕЛЬНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ СОВРЕМЕННЫМИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ШКОЛАМИ-ИНТЕРНАТАМИ

Л. В. Канишевская

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы реализации предупредительно-профилактической функции современными общеобразовательными школами-интернатами. Проанализированы важные направления профилактической работы интернатных учреждений: профилактика вредных привычек; предупреждения преступности; преодоление трудностей социализации у учащихся общеобразовательных школ-интернатов.

Ключевые слова: общеобразовательная школа-интернат, педагогические функции школ-интернатов, предупредительно-профилактическая функция, профилактические мероприятия, старшеклассники.

THE IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE AND PROPHYLACTIC FUNCTIONS IN MODERN BOARDING SCHOOLS

L. V. Kanishevskaya

Abstract. The article deals with the implementation of preventive and prophylactic functions in modern boarding schools. It also analyzed an important areas of prevention in boarding schools: prevention of bad habits; crime prevention; overcoming in socialization of pupils in boarding schools.

Keywords: boarding school, pedagogical functions of boarding schools, preventive and prophylactic functions, preventive events, senior pupils.

УДК 378.14:005:339.54

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ

С. Г. КАЧМАРЧИК, старший викладач
кафедри англійської філології, здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: lanochka_25@rambler.ru

Анотація: Сучасний фахівець повинен володіти комунікативною компетентністю, що забезпечить його повноцінне функціонування в суспільстві та його самореалізацію в різних сферах життєдіяльності. На основі аналізу теоретичних положень дослідників, автор представив інтегративну структуру соціально-комунікативної компетентності менеджера, яка включає мотиваційний, когнітивний, інтерактивний та перцептивний компоненти. Автор акцентує свою увагу на компетентнісному підході і зазначає, що даний підхід є одним з методологічних підстав побудови професійної освіти. Виконання завдань розвитку соціально-комунікативної компетентності неможливе без застосування сучасних навчальних технологій. Причому, використовувати їх необхідно не тільки при вивченні загально-професійних і спеціальних дисциплін, а й при вивченні загальноосвітніх предметів, до числа яких належить іноземна мова. У статті представлені основні інтерактивні технології у формуванні соціально-комунікативної компетентності майбутніх

© С. Г. Качмарчик, 2017